

УДК 376.62: 316.6:159.9.07

Ксенія Андросович,
м. Київ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖІ

Представлено научно-теоретическое обоснование предлагаемого автором проекта для обеспечения интерактивной психолого-педагогической поддержки процесса социализации одаренных старшеклассников в Интернет-пространстве. Раскрыты научные теории и понятия, которые положены в основу разработки данного проекта.

Ключевые слова: *тьютор, Интернет, сеть, одаренные старшеклассники, проект.*

The article presents the scientific and theoretical basis proposed by the author of the project for an interactive psycho-pedagogical support of the process of socialization of gifted high school students in the Internet space. Disclosed scientific theories and concepts that form the basis for the development of this project.

Key words: *tutor, internet, network, gifted high school students, the project.*

Соціально-економічні та політичні умови сучасного суспільства формують запит на всесторонньо розвинену особистість, творчу, з моральними цінностями, активною життєвою позицією. За таких умов одним із завдань, що повинна розв'язувати сучасна середня освіта – це створення основи для соціалізації особистості обдарованих учнів.

Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування проекту «Тьютор у соціальній мережі» щодо психолого-педагогічного супроводу процесу соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернеті.

Соціалізація – це процес формування особистістю соціальних якостей протягом життя, завдяки яким вона стає дієздатним учасником соціального життя. Серед них необхідно назвати оволодіння мовою спілкування, вивчення норм та правил спілкування, традицій, звичаїв, засвоєння соціальних ролей. Особливо важливої значущості соціалізація набуває у підлітковому віці та для обдарованих учнів старшої школи. У цей період формуються основні структурні особливості особистості, якісні характеристики, що залежать від психолого-педагогічного впливу навколишнього навчального середовища. Тому контакти з однолітками є пріоритетними для обдарованих старшокласників. До того ж, якщо навички соціальної взаємодії не розвинено, то існує загроза підміни реального спілкування віртуальним, що є набагато спрощеним. Як показують результати останніх наукових досліджень, проведених серед учнів 9–11-х класів (Ліцей № 38 імені В. М. Молчанова, 2015 р.), значна кількість учнів віддає перевагу процесу проведення вільного часу в Інтернеті: 86 % учнів мають постійний доступ до Інтернету, 73 % – щоденно використовують, 69 % – вважають себе досвідченими

Розділ III. Психологічні проблеми обдарованої особистості

користувачами. Вони часто відвідують різні соціальні мережі та сервіси: «ВКонтакте» – 67 %, Twitter – 13 %, Wikipedia та Google – 5 %. Відвідуючи Інтернет-сторінки, 85 % учнів спілкуються з користувачами, 69 % шукають необхідну інформацію, 53 % – грають у різні ігри, 35 % – читають новини, журнали, статті, а 31 % – книжки. На запитання: «Чи дотримуетесь ви правил етикету в Інтернеті?», «ні» відповіли 17 %, «важко сказати» – 34 %. До того ж, 56 % респондентів, спілкуючись в соціальній мережі, використовують скорочення слів. Таким чином, результати анкетування підтверджують, що Інтернет міцно увійшов у життя старшокласників.

Інтернет має значний виховний потенціал та виконує певні соціальні функції: *інформаційну, комунікативну, конативну* (поведінкову), *розважальну* (рекреаційну). Впливаючи на формування світогляду, розвиток моральних якостей особистості обдарованого старшокласника, Інтернет має не лише позитивні, а й негативні наслідки. У соціальних мережах користувачам дозволено робити те, що заборонено вдома чи у навчальному закладі, дозволено здійснювати сміливі та небезпечні мрії. У мережі вони проявляють свободу у висловлюваннях та вчинках (зокрема, це можуть бути образи, нецензурні висловлювання), оскільки ризик розкриття та особистісного негативного оцінювання наближається до мінімуму. Вони презентують себе по-іншому (на відміну від реальних соціальних норм), грають певні ролі, що не реалізують поза Інтернет-мережею, відтворюють сценарії ненормативної поведінки, що може призвести до деформації особистості. Під час взаємодії через онлайн-листування обдаровані старшокласники забувають про особистісне спілкування, стають заручниками власного віртуального іміджу. Гострою залишається й проблема насилля над дітьми у кіберпросторі. Психологічну, фізичну шкоду завдає показ порнографічних матеріалів, сцен сексуального насильства над дітьми.

Для розв'язання вищезазначених проблем необхідно діяти системно і використовувати різні можливості, зокрема технічні. Важливо навчити обдарованих старшокласників відокремлювати світ віртуальної дійсності від реальної, зрозуміти значущість реального життя в оточуючому соціумі, навчити позитивно використовувати можливості та ресурси Інтернету, вивчити правила безпеки в кіберпросторі, формувати культуру спілкування в соціальних мережах. Також необхідно звернути увагу на просвіту батьків щодо цього напрямку. Актуальним є розроблення проекту для впровадження моделі інтерактивної психолого-педагогічної підтримки процесу соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі «Тьютор у соціальній мережі».

Тьютор покликаний допомагати як класному керівнику, так і керівникам науково-дослідних тем учнів – учасників конкурсних робіт Малої академії наук (МАН) України. Ми вважаємо, що основна діяльність щодо супроводу обдарованих дітей в Інтернеті має бути покладена на тьютора – особистість, яка виконує роль наставника. До основних напрямів діяльності тьютора в Інтернеті можна зарахувати такі:

1) *підтримка та супровід обдарованих учнів* (психологічна діагностика психічних станів учнів; тестування характерологічних особливостей дітей, виявлення та розв'язання психологічних труднощів; проведення тренінгів, дискусій; організація спілкування з науковцями;

розвиток та підтримка дослідницького інтересу; надання ресурсу навчальних матеріалів; допомога у створенні портфоліо);

2) *науково-методичне забезпечення класних керівників, керівників проєктів, наукових тем* (література, методичні рекомендації, корекційні програми, методи та методики підтримки та роботи з обдарованими учнями).

Оскільки сучасний класний керівник є не просто вчителем-професіоналом. Він виконує роль координатора зусиль сім'ї, соціуму (виховних сил суспільства), що впливають на становлення та розвиток особистості дитини. Тьютор повинен знати задатки та здібності вихованців, виховний потенціал їх сімей. Сучасний класний керівник покликаний формувати цілісну систему універсальних знань, умінь та навичок учнів, сприяти їх позитивній соціалізації в Інтернет-просторі.

Спілкування зі старшокласниками за допомогою соціальних мереж «ВКонтакте», Facebook, електронної пошти та Інтернет-месенджерів допомагає класному керівнику більш ефективно організувати спільну діяльність, надає можливість побачити гострі кути у взаєминах серед вихованців та вивести спілкування за межі «клас – парта – дошка». За допомогою соціальних мереж учитель може розв'язувати такі педагогічні завдання, як участь учнів у різних проєктах; розширення кола спілкування обдарованих старшокласників; виховання толерантності; розвиток критичного мислення; навчання правилам безпеки в кіберпросторі; безпосередня участь батьків у освітньому процесі, підвищення їхньої інформаційної компетентності тощо. Класні керівники навчаються працювати з різними Інтернет-сервісами та інструментами соціальних мереж (вікі, блоги, закладки, відеосервіси, фотосервіси, форуми, чати тощо), що дасть змогу реалізувати мережеві проєкти, зокрема, навчальні, учнівські.

Залучення до проєкту керівників науково-дослідних робіт учнів – учасників конкурсів МАН також має позитивні моменти, як показує опитування.

Таким чином, реалізація інноваційного проєкту «Тьютор у соціальній мережі» дозволить підвищити ефективність взаємодії всіх суб'єктів освітнього простору, сприятиме позитивній соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-просторі, вирішить проблему їх інформаційно-психологічної безпеки, розширить виховний простір, стане основою для соціалізації, адаптації та подальшого гармонійного розвитку обдарованих старшокласників у соціумі.

Основна ідея проєкту полягає у створенні умов, що формують компетентність класного керівника, наукового керівника учнів – учасників конкурсів МАН у питаннях соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-просторі. Реалізація проєкту дозволить вчителям якісно впливати на один з наймасштабніших й сучасних інформаційних ресурсів формування особистості.

Новизна проєкту полягає у новому підході до діяльності з обдарованими учнями, що дозволяє розв'язувати завдання формування несприйнятливості особистості до негативних інформаційно-психологічних впливів, адаптуватися до реальних умов сучасного суспільства.

Мета проєкту: забезпечити інтерактивну психолого-педагогічну підтримку процесу соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-просторі.

Ми пропонуємо нові підходи, форми та методи діяльності вчителів та керівників науково-дослідних робіт у соціальній мережі, спрямованих на успішну соціалізацію обдарованих старшокласників в Інтернет-просторі.

В основу проекту покладено певні наукові теорії та поняття.

Соціалізацію розглядають як процес входження особистості у світ конкретних соціальних зв'язків та інтеграції її в різні типи соціальних спільнот через культуру, цінності та норми, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості. Це формування передумов включення особистості в коло міжсуб'єктних відносин та виключення себе з цього кола (автономізація) [8]. Соціалізація відбувається стихійно – за рахунок інстинкту наслідування, сприйняття особистістю схвалення або несхвалення оточуючих, зацікавленості нової, позитивно поданої інформації тощо, а також цілеспрямовано – через виховання, навчання. В останньому випадку розвиток та соціалізація особистості відбуваються в умовах педагогічного супроводу.

Супровід – це метод, що забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору – проблемних ситуаціях. За допомогою розв'язання проблемних ситуацій суб'єкт визначає шлях прогресивного або регресивного розвитку. Оскільки підлітки більше схильні до впливу стихійної соціалізації, то сенс педагогічного супроводу процесу їх соціалізації полягає у наданні допомоги в пізнанні соціальної дійсності та навколишнього світу [5]. Концептуальною основою педагогічного супроводу постають принципи безперервності, інтегративності, діалогічного взаємодії та системності [7].

Науково-теоретичне обґрунтування соціального становлення особистості знайшло відображення у дослідженнях Г. Ф. Бедуліної, Е. Дюркгейма, А. В. Мудрика, П. О. Сорокіна, М. І. Степаненко, Г. С. Сухобской, Е. Фромма, Г. Г. Шіханцова [2; 11]. Науковці припускають розгляд сфери освіти через встановлення взаємодії зі соціальними інститутами та соціумом, залучення старшокласників до соціально зорієнтованої діяльності, а також через розвиток соціальних здібностей особистості.

Теоретики стали приділяти значну увагу питанням використання комп'ютерних технологій у процесі навчання і виховання учнів (О. Г. Абросимов, Л. М. Баженова, В. І. Боголюбов, Н. В. Василенко, О. В. Вишнякова, В. А. Красильникова та ін.). Різним аспектам розроблення та функціонування моделей медіаосвіти присвячено праці О. В. Андрейчикова, К. М. Ахметова, О. О. Бакушина, Е. Л. Бондаренко, І. Є. Вострокнутова, Б. С. Карамурзова. Проблему формування і розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності (компетенцій) вчителя розглянуто у дослідженнях І. М. Аксьонова, М. А. Бовтенко, Т. В. Добудко, А. Ю. Кравцової, Т. А. Лавіної, Т. М. Могільніченко та ін. [4]. Питанням підготовки вчителя до застосування комп'ютера у ЗНЗ присвячено праці О. В. Вишнякової, М. І. Загузова, В. А. Красильникової, В. Л. Латишева. У дисертації Г. О. Толкачової представлено інструментарій діагностики ІК компетенцій вчителів, критерії та показники її рівнів, форми діяльності з підвищення рівня ІК компетенції. Запропоновані в документі напрацювання дозволять забезпечити підвищення ІК компетенції працівників ЗНЗ у межах реалізації інноваційного проекту [10].

Сучасне суспільство набуває нових культурних особливостей – мережевий принцип функціонування, поширення, віртуальний характер, короткотермінова і спонтанна форма подачі інформації. У межах цієї культури зміні підлягає значущість та роль особистості. Осо-

бистісну активність у цьому випадку провокують внутрішні стимули, оскільки змінюється ціннісна орієнтація, налаштована на розвиток та самовдосконалення [1].

Одним із доступних та привабливих для пересічного користувача Інтернет-простору сервісів є *соціальні мережі*. Соціальна мережа (від англ. *social networking service*) – це платформа, онлайн-сервіс або веб-сайт, призначено для побудови, відображення та організації соціальних відносин, візуалізацією яких є соціальні графи. Характерними особливостями соціальної мережі є створення особистих профілів, надання повного спектра можливостей для обміну інформацією, можливість задавати та підтримувати список інших користувачів [3]. Засобами супроводу в соціальних мережах, спрямованих на реалізацію соціально значущих властивостей та якостей особистості, заохочення успіхів та досягнень, можуть бути проектування, проблемний онлайн-діалог, онлайн-тести, ігри, тренінги, Інтернет-дискусії. Цікавою є модель супроводу процесів інформаційної соціалізації підлітків у соціальних мережах, що представлена у праці Г. Ф. Бедуліної [2].

Шляхи розв'язання проблеми, напрями діяльності та критерії формування інформаційно-комунікативних компетенцій учнів та вчителів представлено у наукових працях О. А. Кизик [6], П. В. Степаненкова [9], Г. О. Толкачової [10] та ін.

Таким чином, розроблення та подальше впровадження інноваційного проекту у навчально-виховний процес дозволить підвищити інформаційно-комунікативні компетенції вчителів, засвоїти нові підходи, форми та методи професійної діяльності та керівників науково-дослідних робіт. Це є необхідним для сприяння успішній соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-просторі.

Використані літературні джерела

1. *Абрамова Е. И.* Использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в целях эффективной социализации детей [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/3590>. – Загл. с экрана.
2. *Бедулина Г. Ф.* Интерактивные методы социально-профилактической работы в закрытых учебных заведениях [Текст] / Г. Ф. Бедулина. – Минск : Лазурек, 2007. – 184 с.
3. Википедия [Электронный ресурс] : сайт. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. – Загл. с экрана.
4. *Долобаева А. Е.* Развитие информационно-коммуникативной компетенции будущих педагогов-психологов [Электронный ресурс] / А. Е. Долобаева // Психология, социология и педагогика. – 2012. – № 6. – Режим доступа: <http://psychology.snauka.ru/2012/06/797>. – Загл. с экрана.
5. *Жданова М. А.* Психолого-педагогическое консультирование и сопровождение развития ребенка [Текст] / М. А. Жданова, Е. И. Казакова, Л. М. Шпицина. – М. : ВЛАДОС, 2003. – 528 с.
6. *Кизик О. А.* Становление информационной компетентности учащихся в образовательном процессе профессионального лицея [Электронный ресурс] / О. А. Кизик. – Режим доступа: http://dissers.info/disser_82148.html. – Загл. с экрана.
7. *Кондратова Т. С.* Педагогическое сопровождение развития социальной компетентности под-

Розділ III. Психологічні проблеми обдарованої особистості

ростков как средство профилактики девиантного поведения в общеобразовательной школе [Электронный ресурс] / Т. С. Кондратова. – Режим доступа: <http://www.pandia.ru/393843/>. – Загл. с экрана.

8. *Степаненко И. Б.* Социализация молодежи в социокультурном пространстве трансформирующегося общества [Электронный ресурс] / И. Б. Степаненко. – Режим доступа: http://www.pac.by/nfiles/000285_191079_stepanenko.pdf. – Загл. с экрана.

9. *Степаненков П. В.* Информационно-коммуникационные технологии в профориентационной работе со старшеклассниками [Электронный ресурс] / П. В. Степаненков. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/informatsionno-kommunikatsionnye-tekhnologii-v-proforientatsionnoi-rabote-so-starsheklassni-0>. – Загл. с экрана.

10. *Толкачева А. А.* Развитие информационно-коммуникационной компетентности классных руководителей [Электронный ресурс] / А. А. Толкачева. – Режим доступа: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=564896>. – Загл. с экрана.

11. *Шиханцов Г. Г.* Стихийные неформальные группы подростков и дефекты правовой социализации [Электронный ресурс] / Г. Г. Шиханцов // Юридическая психология. – Режим доступа: http://edu.grsu.by/books/ur_psix/index.php/razdel-2-pravovaya-psikhologiya/glava-2-defekty-pravovoj-sotsializatsii/3-stikhijnye-neformalnye-gruppy-podrostkov-i-defekty-pravovoj-sotsializatsii. – Загл. с экрана.

Bibliography

1. *Abramova E. Y.* Yspolzovanye ynformatsyonno-kommunykatyonykh tekhnolohyi (YKT) v tseliakh effektivnoi sotsyalyzatsyy detei [Elektronnyi resurs]. – 2012. – Rezhym dostupa: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/3590>. – Zahl. s ekrana.

2. *Bedulyna H. F.* Ynteraktyvnye metody sotsyalno-profylaktycheskoi raboty v zakrytykh uchebnykh zavedeniakh [Tekst] / H. F. Bedulyna. – Mynsk : Lazurak, 2007. – 184 s.

3. *Vykypediya* [Elektronnyi resurs] : sait. – Rezhym dostupa: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. – Zahl. s ekrana.

4. *Dolobaeva A. E.* Razvytye ynformatsyonno-kommunykatyvnoi kompetentsyy budushchikh pedahohov-psykholohov [Elektronnyi resurs] / A. E. Dolobaeva // Psykholohyia, sotsyolohyia y pedahohyka. – 2012. – № 6. – Rezhym dostupa: <http://psychology.snauka.ru/2012/06/797>. – Zahl. s ekrana.

5. *Zhdanova M. A.* Psykholoho-pedahohycheskoe konsulytirovanye y soprovozhdenye razvytyia rebenka [Tekst] / M. A. Zhdanova, E. Y. Kazakova, L. M. Shpytsyna. – M. : VLADOS, 2003. – 528 s.

6. *Kyzyk O. A.* Stanovlenye ynformatsyonnoi kompetentnosti uchashchykh v obrazovatelnom protsesse professionalnogo lytseia [Elektronnyi resurs] / O. A. Kyzyk. – Rezhym dostupa: http://dissers.info/disser_82148.html. – Zahl. s ekrana.

7. *Kondratova T. S.* Pedahohycheskoe soprovozhdenye razvytyia sotsyalnoi kompetentnosti podrostkov kak sredstvo profylaktyky devyantnogo povedeniya v obshcheobrazovatelnoi shkole [Elektronnyi resurs] / T. S. Kondratova. – Rezhym dostupa: <http://www.pandia.ru/393843/>. – Zahl. s ekrana.

8. *Stepanenko Y. B.* Sotsyalyzatsyia molodezhy v sotsyokulturnom prostranstve transformyruuiushchehosia obshchestva [Elektronnyi resurs] / Y. B. Stepanenko. – Rezhym dostupa: http://www.pac.by/nfiles/000285_191079_stepanenko.pdf. – Zahl. s ekrana.

9. *Stepanenkova P. V.* Ynformatsyonno-kommunykatyonye tekhnolohyy v proforyentatsyonnoi rabote

so starsheklassnykamy [Elektronnyi resurs] / P. V. Stepanenkov. – Rezhym dostupa: <http://www.dissercat.com/content/informatsionno-kommunikatsionnye-tehnologii-v-proforientatsionnoi-rabote-so-starsheklassni-0>. – Zahl. s ekrana.

10. *Tolkacheva A. A.* Razvytye ynformatsyonno-kommunikatsyonnoi kompetentnosti klassnykh rukovodytelei [Elektronnyi resurs] / A. A. Tolkacheva. – Rezhym dostupa: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=564896>. – Zahl. s ekrana.

11. *Shykhantsov H. H.* Stykhiinye neformalnye hruppy podrostkov y defekty pravovoi sotsyalyzatsyy [Elektronnyi resurs] / H. H. Shykhantsov // Yurydycheskaia psikhohohyia. – Rezhym dostupa: http://edu.grsu.by/books/ur_psix/index.php/razdel-2-pravovaya-psikhohohyia/glava-2-defekty-pravovoj-sotsializatsii/3-stikhijnye-neformalnye-gruppy-podrostkov-i-defekty-pravovoj-sotsializatsii. – Zahl. s ekrana.

УДК 152.27

Вікторія Філіпович,

м. Київ

ВЗАЄМОДІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА Й ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

На основе эмпирического исследования показано взаимодействие образовательной среды и интеллекта. Предложен новый подход к изучению интеллекта и интеллектуальной компетентности, основанный на анализе их проявлений в совместной учебной деятельности. Рассмотрено перспективное направление формирования интеллектуальной компетентности на основе развития таких психологических факторов совместной учебной деятельности, как групповая рефлексивность и сплоченность студенческой группы. Введение авторской программы психолого-педагогических технологий формирования интеллектуальной компетентности выявило существенные сдвиги по основным показателям опытных и контрольных групп студентов.

Ключевые слова: образовательная среда, интеллект, взаимодействие, профессиональная подготовка.

The articles highlights interaction between educational environment and intelligence on the basis of empirical research. A new approach for intelligence study and intellectual competence is offered. It is based on the basis of analysis of their occurrence in combined learning activity. The perspective direction of intellectual competence formation is considered in the article on the basis of the development of psychological factors of joint educational activities, as reflexivity and group cohesion of student group. Introduction of the author's psychological and pedagogical technolo-